

IKÄÄNTYNEIDEN ASUMISEN TULEVAISUUDEN TARPEITA KARTOITTAVA SELVITYS

YHTEENVETO

11.12.2018

Sisällysluettelo

1 SELVITYKSEN TAVOITTEET JA TOTEUTUS.....	3
1.1 SELVITYKSEN TAVOITTEET	3
1.2 SELVITYKSEN TOTEUTUS	3
2 A-OSA IKÄÄNTYNEIDEN ASUMISEN NYKYTILA.....	5
2.1 NYKYTILA VALTAKUNNALLISESTI.....	5
2.2 NYKYTILA KUNNISSA	6
2.3 ESIMERKKEJÄ KUNTIEN TOIMENPITEISTÄ IKÄÄNTYNEIDEN ASUMISEEN LIITTYEN.....	7
2.4 KESKEISIMPIÄ HAASTEITA VALTAKUNNALLISESTI	9
2.5 KESKEISIMPIÄ HAASTEITA KUNNISSA	9
2.6 TARVITTAVAT TOIMENPITEET	10
2.7 KEHITTÄMISTYÖN FOKUSOINTI.....	12
3 B-OSA. MAAKUNTIEN/KUNTAYHTIEN TOIMENPITEET	14
3.1 IKÄÄNTYNEIDEN ASUMISEN NYKYTILA – HAVAINNOT MAAKUNNISTA.....	14
3.2 TEHOSTETUN PALVELUASUMISEN NYKYTILA JA LINJAUKSET	15
3.3 MAAKUNTIEN/KUNTAYHTYMIEN STRATEGIAT	16
3.4 TULEVAISUUDESSA TARVITTAVAT TOIMENPITEET	16
3.5 MITEN VALTIO VOI TUKEA KUNTIA JA MAAKUNTIA TULEVAISUUDESSA?	17

1 Selvityksen tavoitteet ja toteutus

1.1 Selvityksen tavoitteet

Selvityksen tavoitteena oli kartoittaa ikääntyneiden asumisen ja asuinympäristöjen kehittämistarpeita eri kunnissa sekä kuntayhtymien ja maakuntien toimenpiteitä tarpeisiin vastaamiseksi. Toimenpiteiden osalta selvityksen kohteena oli 6 maakuntaa/kuntayhtymää. Selvityksen aineisto kerättiin pääasiassa haastatteluilla.

Selvitys koostuu A ja B-osista ja tämä tulosityhteenvedo on laadittu näiden osioiden mukaisesti. Selvityksen A-osassa fokuksena oli selvittää ikääntyneiden asumisen ja asuinympäristöjen kehittämistarpeita ja suunnitelmia kunnissa. B-osassa keskityttiin kuntayhtymien ja maakuntien toimenpiteisiin sekä tulevaisuuden suunnitelmiin haasteisiin vastaamiseksi.

A-osassa selvitettiin seuraavia kysymyksiä:

- Mitkä ovat ikääntyneiden asumisen ja asuinympäristöjen (ml. muisti- ja ikäystävällisyys, palvelualueet ja -korttelit) kehittämisen keskeisiä haasteita jatkossa?
- Mihin erityisesti tulee fokusoida kehittämistyötä?
- Millaisia toimenpiteitä tarvitaan?
- Kuka/minkä toimijan/toimijoiden niitä tulisi toteuttaa?
- Mitä kehittämistyötä eri toimijoilla on käynnissä ja millaisia suunnitelmia heillä on?

B-osassa selvitettiin seuraavia kysymyksiä:

- Mitä toimenpiteitä ikääntyneiden asumiseen liittyen on tehty?
- Mitä alueen kunnissa tapahtuu tähän teemaan liittyen?
- Miltä näyttää tehostetun palveluasumisen tilanne? Millaisia tavoitteita on asetettu ja minkälaisia linjauksia tehty vanhuspalvelurakenteen suhteen? Mitä kunnat tekevät?
- Millaista yhteistyötä haastateltavat ovat tehneet alueen kuntien kanssa?
- Mitä pitäisi tulevaisuudessa tehdä?
- Mitä suunnitelmia alueella on?

1.2 Selvityksen toteutus

Selvitys toteutettiin puhelinhaastatteluilla. Työ toteutettiin syys-marraskuun 2018 välisenä aikana. Selvityksen A-osassa toteutettiin loka-marraskuun aikana yhteensä 35 haastattelua. A-osassa kartoitettiin ikääntyneiden asumisen ja asuinympäristöjen kehittämistarpeita eri kunnissa. Selvitykseen valitut kunnat ovat: Joensuu, Lappeenranta, Lahti, Kajaani, Kokkola, Mikkeli, Turku, Jyväskylä, Iisalmi, Inari, Kankaanpää, Helsinki, Raasepori, Pirkkala ja Siikalatva.

Jokaisesta kunnasta haastateltiin kaksi viranhaltijaa (sotevastaaja ja teknisen toimen vastaava) sekä tämän lisäksi haastateltiin kuntien vanhusneuvostoja, järjestöjä, asunto- ja rakennusalan liittoja sekä valtionhallinnon asumisesta vastaavia asiantuntijoita. Haastateltavia tahoja olivat:

- Kuntien asumisesta vastaavat viranhaltijat
- Kuntien sosiaali- ja terveystalvveluista vastaavat viranhaltijat
- Kuntien vanhusneuvostot
- Järjestöt (eläkeläis- ym. järjestöt kuten VTKL ry, Valli Ry, Ikäinstituutti)
- Asunto- ja rakennusala (esim. Kiinteistöliitto, Omakotiliitto, Rakennusteollisuus)
- Valtionhallinnon asumisesta vastaavat asiantuntijat (esim. ARA, STEA, THL)

B-osassa maakunnille/kuntayhtymille kohdistetulla aineistonkeruulla kartoitettiin kuntayhtymien toimenpiteitä haasteisiin vastaamiseksi. Kaikki maakuntien johdon edustajat ja muutosagentit haastateltiin 14.11.2018 mennessä. Selvityksessä haastateltiin johdon edustajia ja alueen muutosagentteja (STM:n I&O-hankkeen) seuraavista maakunnista:

- Eksote (Etelä-Karjalan sosiaali- ja terveystalvpiiri)
- Essote (Etelä-Savon sosiaali- ja terveystalvvelujen kuntayhtymä)
- Kainuun sosiaali- ja terveydenhuollon kuntayhtymä
- Päijät-Hämeen hyvinvointiyhtymä
- Soite (Keski-Pohjanmaan sosiaali- ja terveystalvvelukuntayhtymä)
- Siun Sote (Pohjois-Karjalan sosiaali- ja terveystalvvelujen kuntayhtymä)

2 A-osa Ikääntyneiden asu- misen nykytila

Tässä luvussa esitetään yhteenvedot selvityksen A-osan haastatteluista. Haastatteluaineisto on jäsennelty alla oleviin alalukuihin teemoittain.

2.1 Nykytila valtakunnallisesti

Parhaillaan useissa kunnissa etsitään joustavia ja toimivia ratkaisuja mahdollisimman pitkään kotona asumiseen. Kunnissa sosiaali- ja terveysalan palvelurakennetta on kehitetty ja kehitetään parhaillaan siihen suuntaan, että ikääntyneiden kotona asuminen mahdollistuu. Haastatteluiden perusteella eri kunnissa tehdään paljon työtä kotona asumisen tukemiseksi ja laitospaikkojen vähentämiseksi. Haastattelutavat toivat esiin, että keskeistä on riittävä ja monipuolinen asumistarjonta sekä mm. esteettömyyskartoitukset ja korjaukset, jotka mahdollistavat kotona asumisen mahdollisimman pitkään.

Yhteisöllisyyttä tukevat asumisratkaisut (esim. yhteiset tilat ja kortteliratkaisut) saavat suurta kannatusta. Haastatteluissa kortteliratkaisut, kuten monisukupolvikorttelit nähdään esimerkillisinä toimina ikääntyneiden keskeisten haasteiden, kuten turvattomuuden ja yksinäisyyden vähentämisessä. Kortteliratkaisuissa keskeiseksi tekijöiksi nähtiin se, että ne on sijoitettu keskeisille paikoille siten, että iäkkäille merkitykselliset palvelut ovat helposti tavoitettavissa. Haasteena on, että kaikki eivät pysty maksamaan palveluista. Perhekoteja korostettiin myös toimivina ratkaisuina ikääntyneiden asumisessa. Ikääntyneiden perhekoteja toimii tällä hetkellä esimerkiksi Varsinais-Suomessa, Pohjanmaalla, Pohjois-Karjalassa ja Etelä-Savossa. Haastatteluissa perhekodit nostettiin toimiviksi ratkaisuiksi esimerkiksi muistisairaiden ikääntyneiden asumisessa.

Ikääntyneiden asumisen ratkaisut edellyttävät monitahoista yhteistyötä. Maakuntien ja kuntien välinen yhteistyö tulee olemaan tärkeää ikääntyneiden asumiseen liittyvissä kysymyksissä jatkossa, mikäli vastuu asumisesta ja asumispalveluista hajautuu eri tahoille SOTE-uudistuksen myötä. Haasteeksi nähtiin esimerkiksi se, kuinka kuntien kaavoitus saadaan vastaamaan maakunnan palvelurakenteiden tarpeisiin ja ikääntyvien asumista tukevaan yhteiskuntasuunnitteluun.

Ikääntyneiden asuminen on vahvasti valtakunnallisella agendalla. Haastatteluissa ympäristöministeriölle annetaan kiitosta esimerkiksi seminaarien järjestämisestä ja julkaisujen tekemisestä. Yleensäkin ympäristöministeriö on onnistunut viestimään ikääntyneiden asumisesta kansallisella tasolla. Haastatteluissa huomautetaan, että ikääntyneiden asumisen agendalla oloa on vauhdittanut myös vilkas asuntorakentaminen, jonka ohessa myös ikääntyneiden asumistarpeita on pohdittu aiempaa enemmän.

2.2 Nykytila kunnissa

Suurin osa kunnista ja haastatelluista sidosryhmistä pitää ikääntyneiden asumisen nykytilaa kohtuullisen hyvänä. Useat haastatellut kuntien viranhaltijat näkivät, että ikääntyneet ovat varsin tyytyväisiä omaan asumiseensa. Haastatteluissa korostettiin, että ikääntyneiden tulisi asua myös jatkossa tavallisilla asuinalueilla ja tavallisissa asunnoissa. Toisaalta vastaajat myös näkivät, että ikääntyneet nähdään liiaksi yhtenä ryhmänä. Useissa haastatteluissa korostettiin ikääntyneiden ryhmän moninaisuutta ja sitä, että moninaisuus vaatii "uudenlaisia" tai "dynaamisia" ratkaisuja. Joissakin haastatteluissa korostettiin, että ihmiset tulisi ymmärtää yksilöinä, joilla on esimerkiksi iän mukanaan tuomia haasteita. Yhdeksi kehityskohdaksi nostettiin ikääntyvien monimuotoisuusideologian korostaminen.

Kunnissa maankäyttö, kaavoitus ja yhteiskuntasuunnittelu ovat ikääntyvien asumiseen liittyvän toiminnan keskiössä. Kuntien ja kuntayhtymien/maakuntien välinen yhteistyö palvelujen ja asumisen yhteensovittamiseksi on keskeistä. Asumisen ratkaisuja tehdään jo nyt yhteistyössä kaupallisten toimijoiden, järjestöjen ja vanhusien itsensä kanssa. Myös valtakunnallisten ja paikallisten toimijoiden välistä yhteistyötä pidetään tärkeänä.

Kaupalliset toimijat osallistuvat entistä vahvemmin ikääntyneiden asumispalveluiden toteuttamiseen. Useissa kunnissa yksityiset palveluntuottajat vastaavat enenevässä määrin palveluasumisen toteuttamisesta. Useista kunnista raportoitiin, että yksityiset sotepalvelujen tuottajat ovat olleet viime vuosina yhteyksissä ja suunnittelevat uusien palvelutalojen rakentamista.

Ikääntyneiden osallisuus ja vanhusneuvostojen rooli ikääntyneiden asumisen suunnitteluun vaihtelee merkittävästi kunnittain. Vanhusneuvostoa korostettiin monessa haastattelussa keskeisenä sidosryhmänä ikääntyneiden osallistamisessa. Muutamissa kunnissa vanhusneuvostot olivat toimittaneet näkemyksiään ikääntyneiden asumiseen liittyen ja neuvostoja oli osallistettu mukaan kunnan päätöksentekoon. Vanhusneuvostojen oma kokemus vaikuttamismahdollisuuksista kuitenkin vaihteli paljon kunnittain. Vanhusneuvostot olivat myös vaikein kohdejoukko haastateltavien tavoittamisessa.

Kuntien ja maakunnan välinen yhteistyö on tällä hetkellä pääosin melko vähäistä. Suurin osa haastatelluista kertoi, että yhteistyötä maakunnan kuntien välillä ei ole ollenkaan tai sitä on hyvin vähän liittyen ikääntyneiden asumiseen. Lahti ja Mikeli olivat poikkeuksia ja nämä kunnat kokivat kuntien ja maakunnan välisen yhteistyön tiiviinä. Valtakunnallisten kärkihankkeen nähtiin helpottaneen yhteistyötä ikääntyneiden asumisen suunnittelussa.

Ikääntyneiden asumisen strateginen huomioiminen vaihtelee kunnittain ja maakunnittain. Kunnat ovat valmistautuneet eri tavoin ikääntyvän väestön asumisen haasteisiin. Joissakin kunnissa on esimerkiksi laadittu erillinen ikästrategia, jossa

määritellään palveluiden ja asumisen yhteensovittaminen ja osassa kuntia on tehty erilaisia toimenpiteitä (mm. esteettömyyskorjauksia ja hissien rakentaminen). Seuraavaan kappaleeseen on koottu esimerkkejä kuntien toimenpiteistä ikääntyneiden asumiseen liittyen.

2.3 Esimerkkejä kuntien toimenpiteistä ikääntyneiden asumiseen liittyen

Kuntien viranhaltijoilta tiedusteltiin tämän hetkisiä toimenpiteitä ja käynnissä olevia kehityshankkeita. Alle on vedetty tiiviisti yhteen eri kunnissa olevia kehitystyötä ikääntyneiden asumiseen liittyen.

Helsinki: Muisti- ja ikäystävällisyys mukana Helsingin kaupunkistrategiassa. Helsingissä on 4 palvelualueita ja 10 palvelukeskusta, joiden ympärille ikääntyneiden palveluita koordinoidaan. Työtä tehdään kumppanuuksien avulla.

Lahti: Sopiville paikoille eri puolille kaupunkia kaavoitetaan uusia asuinalueita, joissa otettu erityisesti huomioon ikääntyneiden tarpeet. Omaa varautumista ja ennakkointia on Lahdessa pyritty tehostamaan esimerkiksi sillä, että sosiaalityöntekijät tekevät kotikäynneillään huomioita asuntojen ikäystävällisyydestä ja kertovat kaupungin tarjoamista mahdollisuuksista. Kaupungin strategiassa on huomioitu ikäystävälliset asunnot ja hissikorjaukset. Alueella on vahva yhteistyö ja tahtotila ikääntyneiden asumisen ratkaisujen kehittämiseksi ja toimeenpanemiseksi. Lahti on mukana hyvinvointikuntayhtymässä, joka toimii valmiina maakunnallisena rakenteena myös ikääntyneiden asumisen suunnittelun osalta. Lahden ikääntyneiden asumisen keskeisimpänä hankkeena Kaupungin keskustan tuntumaan Rantakartanon alueelle ollaan rakentamassa monisukupolvikorttelia. Kortteli on ARA:n kehittämishanke ja sen toteuttajina toimivat Asuntosäätiö ja Avainyhtiöt.

Inari: Kunnassa esteettömyyskorjauksia on tehty esimerkiksi jalankulkuinfrastruktuurin parantamiseen. Suoraan ikääntyneille kohdennettua uudisrakentamista ei juurikaan toteuta. Hyvinvointistrategiassa on mainintoja ikääntyvistä ihmisistä. Pitkät välimatkat aiheuttavat haasteita alueen ikääntyneiden palveluiden järjestämiselle. Ivalon taajamasta on tehty suunnitelma asumisen järjestämiseksi. Inarissa on kysyntää esteettömille asunnoille ja tarpeisiin osittain vastaava kiinteistö on tällä hetkellä suunnitteilla ja kilpailutuksessa. Perhekotia ja yhteisöasumista kunnassa ei vielä ole, mutta on suunnitteilla.

Siikalatva: Sote-palvelut on ulkoistettu Mehiläiselle, joten kunnan roolina on sopimuksessa pysymisen valvonta. Sote-uudistusta odotetaan, eikä pitkän aikavälin suunnitelmia ikääntyneiden asumisen suhteen ole.

Raasepori: Kunnan palvelutuotannon kiinteistöt ovat huonossa kunnossa ja soveltuvat tällä hetkellä palvelutuotannon tarpeisiin heikosti. Kunta on aloittanut poikkihallinnollisen selvitystyön olemassa olevasta asuntokannasta. Uusien asuntojen rakentamista suunnitellaan yhdessä kaavoituksen ja mahdollisten palveluntuottajien kanssa.

Turku: Kaupungissa on tehty ikääntymispoliittinen strategia, joka on kaupungin oman strategian liitteenä. Kaupungissa on kartoitettu hissittömiä taloja. Lisäksi kiinteistö-

puolen kanssa on esimerkiksi selvitetty ikääntyneiden reittejä palvelukeskuksiin. Turussa on järjestetty työpajoja, joissa on ollut mukana ikääntyneiden lisäksi kiinteistö- ja sotealan ammattilaisia.

Jyväskylä: Kaupunki on ollut mukana ympäristöministeriön hankkeessa vuonna 2017, jonka perusteella on kattavasti selvitetty kuinka ikääntyneet asuvat. Samoin Jyväskylässä on vuonna 2017 tehty maankäytön ja kaavoituksen suunnitelma, joka on tehty ikääntyneiden tarpeet huomioiden. Kaupunki on asettanut tavoitteekseen rakentaa riittävästi esteettömiä asuntoja vuosittain. Jyväskylässä toimii palveluasumisen koordinaatioryhmä joissa edustettuna palveluista, kaavoituksesta ja rakentamisesta vastaavia henkilöitä. Koordinaatioryhmä selvittää ja ennakoii sitä, miltä ikääntyneiden palveluntarve tulee näyttämään tulevaisuudessa. Kaupungissa on esimerkiksi pu- rettu/lakkautettu tehostetun laitosasumisen yksikkö, jonka tilalle rakennetaan yhteisöllinen kortteli, jossa ikääntyneet otetaan huomioon. Palveluneuvojan lisäksi Jyväskylässä toimii korjausneuvoja, jonka tehtävänä on kertoa mahdollisuuksista korjausrakentamiseen esimerkiksi esteettömyyskorjausten osalta. Palvelun tarkoituksena on mahdollistaa mielekäs kotona asuminen mahdollisimman pitkään.

Kajaani: Kajaani ollut mukana Älykäs elinkaarikortteli -hankkeessa. Lisäksi koko maakunta on osallistunut vuokra-asuntotapahtumiin. Kajaanissa käydään keskustelua mahdollisuuksista muuttaa sotekiinteistöjen yhteydessä olevia asuntoja palvelukortteliksi.

Mikkeli: Mikkeli toimii tiiviissä yhteistyössä maakunnan kanssa. Maakunnassa on tällä hetkellä kaksi palvelukortteleiden pilottikärkeä. Kaupunkistrategiassa on huomioitu ikääntyneiden elinolosuhteet ja ympäristö. Kaupunki on profiloimassa erityyppisiä asuntoja ikääntyneiden monimuotoisuus huomioiden. Mikkelissä esteettömyyskorjauksia ja uudisrakentamista tehdään runsaasti. Taloyhtiöt ja yksityiset tahot toimivat mukana asuin ympäristöjen suunnittelussa.

Kokkola: Kaupunki on kehittänyt senioriasumista ja ikääntyneet ovat vahvasti kaupungin agendalla. Esteettömiä asuntoja on pyritty sijoittamaan tehostetun palveluasumisen yksiköiden läheisyyteen, jotta yöpartioiden toiminta on saatu kannattavaksi. Kokkolassa on puutetta esteettömistä vuokra-asunnoista.

Pirkkala: Kaupungin ideologia on, että ikääntyneet ovat osa yhteisöä. Ikääntyneet on otettu vahvasti huomioon kaupungin keskustan uudelleen rakennuksessa. Kaupungissa on toteutettu kiinteistöprojekti, jossa samaan kiinteistöön rakennettiin tavallisia asuntoja, joissa huomioitu ikääntyneiden tarpeet ja tehostetun palveluasumisen yksikkö. Samassa yksikössä toimii myös kunnan kotihoito. Kiinteistön läheltä löytyy mielekkäitä palveluita ja kiinteistössä olevien vuokra-asuntojen kysyntä on suurta.

2.4 Keskeisimpiä haasteita valtakunnallisesti

Haastatteluissa tiedusteltiin, että mitkä asiat tulevat olemaan ikääntyneiden asumisen ja asuinympäristöjen keskeisiä haasteita tulevaisuudessa. Vastaajia pyydettiin pohtimaan asioita esimerkiksi seuraavien osa-alueiden näkökulmasta; muisti- ja ikäystävällisyys, palvelualueet ja -korttelit, esteettömyyskorjaukset, uudisrakentaminen, olemassa olevan asuntokannan korjaaminen ja asuinalueiden kehittäminen ikäystävällisiksi.

Yksinäisyys ja turvattomuus nousee usein esiin yhtenä keskeisempänä haasteena. Yksinäisyyttä ja turvattomuutta pidetään merkittävänä riskinä ikääntyvien hyvinvoinnille. Palvelujärjestelmä ei yksin kykene ratkaisemaan yksinäisyyden ongelmaa, mutta asumisjärjestelyt voivat tukea yhteisöllisyyttä.

Valtakunnallisesti suurimpana terveydellisenä ja toimintakykyyn liittyvänä haasteena on muistisairaudet, jotka tulevat yleistymään. Yhtenä kansallisena haasteena on, että Suomessa on liian paljon muistisairaita kotihoidon piirissä.

Maankäytön ja palvelujen yhteensovittaminen tulee SOTE-uudistuksen myötä muuttumaan. SOTE-uudistus siirtää vastuun ikääntyvien sote-palveluista maakunnalle, mutta vastuu maankäytöstä ja kaavoituksesta on kunnilla. Vielä ei tiedetä, miten maakuntaudistuksessa maankäyttö saadaan sovitettua palvelujen kanssa.

Suomessa on edelleen liikaa ikääntyneitä tehostetussa palveluasumisessa ja laitoshoidossa. Lähes jokaisessa kunnassa tehdään työtä laitospaikkojen vähentämiseksi. Kotihoitoa kehitetään lähes jokaisessa maakunnassa ja kunnassa. Toisaalta ihmisiä pidetään kotihoidon piirissä liian pitkään. Tärkeää on riittävä ja monipuolinen asumistarjonta ikääntyneille, joka mahdollistaa kotona asumisen mahdollisimman pitkään.

2.5 Keskeisimpiä haasteita kunnissa

Ikääntyneiden asuminen maaseuduilla ja keskustojen ulkopuolella asettaa haasteita palvelurakenteelle. Ongelmaksi nostettiin kiinteistöjen myymisen haasteet haja-asutusalueilla ja kaupunkiasuntojen hinta suhteessa näihin. Haastatteluissa nähtiin, että uudisrakentamisessa tulisi huomioida myös sellaisten vuokra-asuntojen rakentaminen, joissa ikääntyneillä on varaa asua. Toisaalta haastatteluissa nostettiin esiin monen ikääntyneen haluttomuus muuttaa pois taajamista. Tällä hetkellä kunnissa pohditaan mm. sitä, kuinka varmistetaan palvelut ikääntyvälle väestölle maaseuduilla? Miten toisaalta voidaan valmistautua mielekkääseen muuttamiseen pois kotoa jo ennen kuin palveluiden tarve on suuri? Useissa kunnissa julkinen liikenne ei pysty auttamaan riittävästi kulkemisessa ja asuminen kuntien laitamilla voi olla haastavaa.

Ikääntyvien oma varautuminen ei ole tällä hetkellä riittävää. Kunnan tehtävänä on korostaa ikääntyvien omaa varautumista ja ennakointia asumiseen liittyen. Useissa haastatteluissa korostettiin ikääntyneiden oman varautumisen ja ennakkoinnin tärkeyttä. Haastatteluissa tuotiin esiin, että edelleen hyvin harva ennakoi omaa ikääntymistään asumisratkaisuille ja selvittää omia mahdollisuuksiaan varautua iän mukana tuomiin haasteisiin korjausrakentamisella tai muuttamisella. Vanhusneuvostojen vastauksissa nostettiin ikääntyneiden yleinen näkemys siitä, että suurin osa ikääntyneistä ei haluaisi muuttaa pois kotoa. Omasta omakotitalosta olisi luovuttava hyvissä ajoin, jotta pystytään vielä omaksumaan uudenlaisia asumismuotoja.

Kotona asumisen tukeminen haasteena. Asumisen tulisi tukea sitä, että ihmiset voivat asua kotonaan mahdollisimman pitkään. Vastausten mukaan haaste ei suoraan ole asuntojen määrässä. Asuntoja on useissa kunnissa riittävästi, mutta keskeisempi kysymys on se, että pystyykö omassa asunnossa asumaan. Ihmisillä saattaa olla myös asenteita, jotka estävät muuttamisen esimerkiksi vuokra-asuntoon. Selvitykseen vastanneista kahdesta kunnasta raportoitiin, että kunnista puuttuu sopivia vuokra-asuntoja ikääntyneille. Enemmistössä kuntia tilanne on päinvastainen, eli iso osa vuokra-asunnoista on tyhjillään. Joissakin kunnissa on tyhjillään yksityisten palveluntuottajien rakennuttamia palveluasumisen asuntoja (mm. tehostettua palveluasumisen paikkoja).

Tiedolla johtamisen tueksi tarvitaan vankempi tietopohja. Tietopohjan kartoittamista on tehty joissakin kunnissa systemaattisesti, mutta tietopuutteita tuotiin muuttamista kunnista esiin. Joissakin kunnissa tiedetään tällä hetkellä huonosti, missä ja millaisissa asunnoissa ikääntyvät asuvat ja tästä syystä useissa kunnissa päätöksiä tehdään vajavaisin tiedoin. Joissakin kunnissa on hyvin systemaattisesti pohdittu missä määrin haasteisiin tulee vastata korjausrakentamalla ja missä määrin uudisrakentamalla tai muilla ratkaisuille. Kuntien on tiedettävä asuntokantansa nykyistä paremmin. Lisäksi haastatteluissa tuotiin esiin, että ikääntyneiden tulisi saada avoimemmin tietoa erilaisista palveluasumisen muodoista ja esimerkiksi hinnoista. Kansallisesti olisi tärkeää saada eri asumismuotojen kustannukset näkyviksi (mkl. julkiset ja yksityiset palvelut) ja eri palvelut vertailukelpoisiksi.

Taajamasuunnittelu tulisi toteuttaa niin, että palvelut ovat riittävän lähellä. Taajamien suunnittelussa tulee huomioida asumisen keskittäminen. Ikääntyneiden asuminen pitäisi olla normaalia asumista palveluiden ja muiden eri ikäisten ihmisten lähellä.

2.6 Tarvittavat toimenpiteet

Selvityksen A-osassa kuntien ja valtion viranomaisilta sekä järjestöiltä (ml. vanhusneuvostot) tiedusteltiin, millaisia toimenpiteitä tulevaisuudessa tarvitaan, jotta yllä

tarkasteltuihin haasteisiin voidaan vastata. Alle on koottu haastateltavien vastaukset teemoittain.

Jatketaan systemaattisesti aiempaa ja käynnissä olevaa kehitystyötä. Useat vastaajat toivat esiin, että keskeistä on juurruttaa ja levittää jo tehtyä kehitystyötä (mm. Ikä-Aske ohjelmassa ja Täytyy-hankkeessa) sekä hyviä toimintamalleja. Yleisenä näkemyksenä tuotiin myös esiin, että kuntien suunnitelmia ja strategioita pitäisi lähteä toteuttamaan. Yhteistyö erityisesti maakunnan soten ja kuntien teknisen toimen, kolmannen ja yksityisen sektorin kanssa nähtiin aiempaa tärkeänä. Kunnalla ja maakunnalla tulee olemaan tärkeä rooli yhteistyön koordinoinnissa. Haastatteluissa esitettiin myös yksittäisiä hankeideoita; esimerkiksi lähiöproblematiikkaan tulisi luoda seuraavalle hallituskaudelle lähiöohjelma, jota tällä hallituskaudella ei ole ollut.

Tuetaan esteettömyyskorjauksia myös jatkossa. Kuntien tulee myös tiedottaa esteettömyyskorjauksista ja ARA:n avustuksista. Hissien rakentamisen edistäminen avustuksilla on huomioitava kunnissa. Yleisestikin kotona asumista on tuettava erilaisilla toimilla myös jatkossa. Kunnissa tulisi miettiä, kuinka voidaan tukea palveluiden saamista kotiin? Kunnan keskeisenä tehtävänä on ennaltaehkäisevä terveyden edistäminen ja tähän toimintaan tarvitaan jatkossa enemmän panostuksia.

Järjestöjen rooli mm. yhteisöllisen toiminnan tukemisessa on tärkeä. Muutmissa haastatteluissa tuotiin esiin, että kunnilla on mahdollisuus tukea paikallisia ikääntyneiden parissa toimivia järjestöjä monella tapaa. Paikallisesti järjestöt voivat olla suuri voimavara ikääntyvien arjessa. Useissa kunnissa on järjestöt tuottavat myös ikääntyneille asumista, järjestävät palveluita sekä usein järjestöjen tavoitteisiin liittyvät myös yhteisöllisyyden tukeminen.

Ennakoinnin ja varautumisen toteuttaminen. Kuntien tulisi tehokkaammin selvittää asumisen ja palveluiden nykytilaa ja ennakoida tiedon pohjalta korjausrakentamisen ja uudisrakentamisen suhdetta. Lisäksi tulisi valmentaa ikääntyviä ennakoimaan omaa palveluntarvettaan.

Ikääntyneiden asuminen on monen toimijan asia, joka vaatii poikkihallinnollista yhteistyötä. Poikkihallinnollista yhteistyötä odotetaan kunnilta ja maakunnilta sekä valtionhallinnolta. Maakunnan sote-palveluiden ja kuntien kaavoituksen/maankäytön järjestelyjen yhteensovittaminen asettaa paineita poikkihallinnollisen yhteistyön toteuttamiselle. Haastateltavat toivat esiin myös kansallisen strategian tärkeyttä.

Vastaajien yleisenä näkemyksenä oli, että myös jatkossa kunnat ratkaisevat kaavoituksella sen, millaista asuntorakentamista kunnassa tehdään. Yhdyskuntasuunnittelu on kunnan vastuulla. Kuntien tehtävänä on myös jatkossa kartoittaa ikääntyvien asuntokantaa ja tarpeita, jotta saadaan tietoa siitä, miten ihmiset asuvat. Toisaalta kuntien tulisi ennakoiden valmistaa ikääntyviä itseään valmistautumaan ikääntymisen mukanaan tuomiin haasteisiin. Vastaavasti valtion tehtävänä tulee olla kansallisen

strategian luominen ja ministeriöiden välisen yhteistyön toteutus. Asumisen ratkaisuista on hyvä ottaa mallia ulkomailta. Valtion rooli on järjestää isompia foorumeita ja toimia suunnannäyttäjänä sekä tuoda esiin uusia ratkaisuja ikääntyneiden asumiseen.

2.7 Kehittämistyön fokusointi

Haastateltavilta tiedusteltiin myös, mihin kehittämistyössä kannattaa fokusoida seuraavalla hallituskaudella. Seuraavissa alaluvuissa esitetään haastateltavien esittämät vastaukset teemoittain.

Infrastruktuurin tulisi olla sellaista, että kohderyhmät valitsevat itse asua siellä missä heidän on hyvä olla. Haastatteluissa tuotiin esiin, että on tärkeää huomioida, että ikääntyneiden asumisessa toteutuu valinnanvapaus. Useissa kunnissa ikääntyneiden palveluasumiseen liittyvää valinnanvapautta on pyritty lisäämään palvelusetelin käyttönotolla. Kokemusten mukaan omaiset ja ikääntyvät itse ovat ottaneet palvelusetelin hyvin vastaan ja valinnanvapaus tukee Ikääntyvien heterogeenisyyden huomioimista.

Monipuolisten asumisratkaisujen tukeminen tärkeää. Haastatteluissa tuotiin esiin näkemyksiä siitä, että ikääntyneet nähdään helposti liian paljon yhtenäisenä ryhmänä. Ikääntyvän väestön heterogeenisyydestä johtuen tarvitaan monipuolisia asumisratkaisuja. Lisäksi ikääntyneiden asumisessa tulisi ottaa huomioon, että ikääntyminen on luonnollinen tapahtuma ihmisten elämänkaareissa ja siihen tulisi suhtautua avoimemmin. Useissa vastauksissa tuotiin esiin, että ei ole erikseen ikääntyneille viihtyisiä alueita, vaan samat alueet ovat viihtyisiä tai epävihtyisiä kaikille.

Ikääntyneet tulee ottaa mukaan ja osallistaa päätöksentekoon ja asumisratkaisujen suunnitteluun. Ikääntyvien osallistaminen on erittäin tärkeää. Kuntiin tarvitaan erilaisia asukasraateja tai asukasiltoja, joissa ikääntyneet pääsevät itse kehittämään omaa asumistaan. Parhaimpaan lopputulokseen erilaisten ratkaisujen kehittämistyössä päästään kun ikääntyneet pääsevät itse suunnittelemaan palveluja ja osallisuus toteutuu suunnittelutyössä aidosti.

Esteettömyyteen, yhteisöllisyyteen ja ikäystävälliseen ympäristöön on kiinnitettävä myös jatkossa huomiota. Muistisairaiden määrä tulee kasvamaan tulevaisuudessa, mutta muistisairaita ei tule eriyttää muusta väestöstä. Ikääntyneet eivät saa olla yhteisön ulkopuolella ja asuinympäristön tulisi mahdollistaa omaehtoinen kuntoutuminen. Digitaalisuuden hyväksikäyttö on myös jatkossa huomioitava ikääntyneiden asumisessa, mm. älykodit ja turvateknologia tukevat kotona asumista ja luovat turvallisuutta.

Marraskuussa 2018 ympäristöministeriön järjestämässä työpajassa pohdittiin pienryhmissä mitä kuntien pitäisi tehdä ikääntyneiden asumistarpeisiin varautuessa. Alle on koottu osallistujien kirjaamat toimenpide-ehdotukset.

**Mitä kuntien pitäisi tehdä ikääntyneiden asumistarpeisiin varautuessa?
(koonti pienryhmien muistiinpanoista)**

- Neuvonta ja ohjaus (korjausneuvonta, palvelut ym.). Omat neuvojat, neuvonta ja ohjaus kuntien toimesta.
- Maakäyttö ja rakennuslaki muuttumassa, vaikuttaa kunnan rooliin. Kaavoitus. Käveltävyys, penkit, vihheralueet.
- Digitalisaatio ja kotona asuminen. Digitalisten palveluiden neuvonta!
- Vaikka esteettömyydestä puhutaan paljon, niin käytännössä todellinen esteettömyys jää monesti vain puheeksi.
- Ennakointi oman asunnon esteettömyydestä/viihtyvyydestä/palveluista lähitöllä.
- Matalan kynnyksen palvelut – korjausneuvonnan rooli ja neuvonnan varmistaminen
- Talkkaripalvelut, tässä esim. yhteistyötä järjestöjen kanssa. Kotona tukevia palveluja, joita ei löydy markkinaehtoisesti, tunnistaminen, tukeminen tai järjestäminen.
- Tulevaisuudessa yhtenä riskinä soteuudistuksen yhteydessä on se, että kunnissa yleistyy ”ei kuulu meille” tyyppinen ajattelu. Vaikka sote- ja maakuntauudistus toteutuisi suunnitelmien mukaan, kuntaan jää iso osa ikääntyvien asumiseen liittyvistä tehtävistä.
- Korjasuavustusten siirtäminen ARAn vastuulle.
- Tuleva: ikääntyneet ovat valistuneita digitaalisissa palveluissa käyttäjiä (digitaalinen palveluneuvonta)
- Tiedotus ja viestintä. Viestinnän tuki, tieto ikääntyneille tukipalveluista ja järjestetystä toiminnasta.
- Kuljetustarpeet esim. järjestötoiminnan pariin.
- Uudisrakentaminen: Minne rakennetaan? Samalla pitää miettiä, miten ikääntyneiden tarvitsemat palvelut kuten julkinen liikenne, kaupat ja kuntoutus rakennetaan niiden ympärille.

3 B-OSA. Maakuntien/kuntayhtien toimenpiteet

Selvityksen B-osassa haastateltiin maakuntien muutosagentteja sekä kuntayhtymien vanhuspalvelujohtajia kuudesta kuntayhtymästä. Tässä luvussa esitetään yhteenvedot selvityksen maakuntien haastatteluista teemoittain.

3.1 Ikääntyneiden asumisen nykytila – havainnot maakunnista

Yksi suurimpia haasteita on asuntojen esteellisyys. Suomessa asuu paljon liikumisrajoitteisia ikääntyneitä yksin esteellisissä asunnoissa. Esteellisessä asunnossa asuminen hankaloittaa huomattavasti kotona asumista ja mahdollisesti lisää palvelujen tarvetta. Moni ikääntynyt on myös taloudellisessa loukussa asunnossaan, sillä vanhan ja syrjäisen asunnon myynnistä saatava tulo ei riitä uuden, esteettömän ja palveluja lähellä olevan asunnon ostoon. Varsinkin pienillä paikkakunnilla esteettömistä asunnoista voi myös olla pulaa. Haastatteluissa tunnistettiin myös erityisryhmiä, kuten muistisairaat ikääntyneet, joiden kohdalla liian pitkä kotona asuminen nähtiin haasteeksi. Erityisesti haastatteluissa korostettiin palvelutarpeen arvioinnin parantamista. Haasteena nähtiin kuntien moninaiset käytännöt. Tulevien maakuntien nähtiin jossain määrin yhtenäistävän (tai yhtenäistäneen) kuntien käytäntöjä luomalla esimerkiksi yhteistä kriteeristöä. Toimivia asumisen ja palveluiden yhdistelmiä etsitään tällä hetkellä kiivaasti.

Palveluja kotiin – suurin osa haluaa asua kotona mahdollisimman pitkään.

Haastatteluissa tuotiin esiin, että palvelujen tulisi liikkua enemmän kuin asukkaiden. Uudet innovaatiot kuten ruoan verkkokauppa, yhteiskäyttöautot, jakamistalous sekä muut digitaaliset ratkaisut voivat helpottaa ja pitkittää kotona asumista. Kotihoidossa ja yleisesti kotona asumisen tukemisessa on jonkin verran hyödynnetty teknologiaa esimerkiksi kuvapuhelimilla ja liesien automaattisilla katkaisukytkimillä.

Tähän mennessä tehdyt toimenpiteet vaihtelevat kunnittain paljon. Maakuntien johto ja muutosagentit toivat esiin, että kuntien tilanne ja toimenpiteet vaihtelevat paljon toisistaan. Yleisimpinä toimenpiteinä ovat nykyisten asuntojen korjaaminen esteettömiksi ja uusien esteettömien asuntojen rakentaminen. Valtakunnallisten ohjelmien (esim. Ikä-Aske ja I&O kärkihanke) myötä kunnissa on alettu kiinnittää huomiota ikääntyneiden asumiseen.

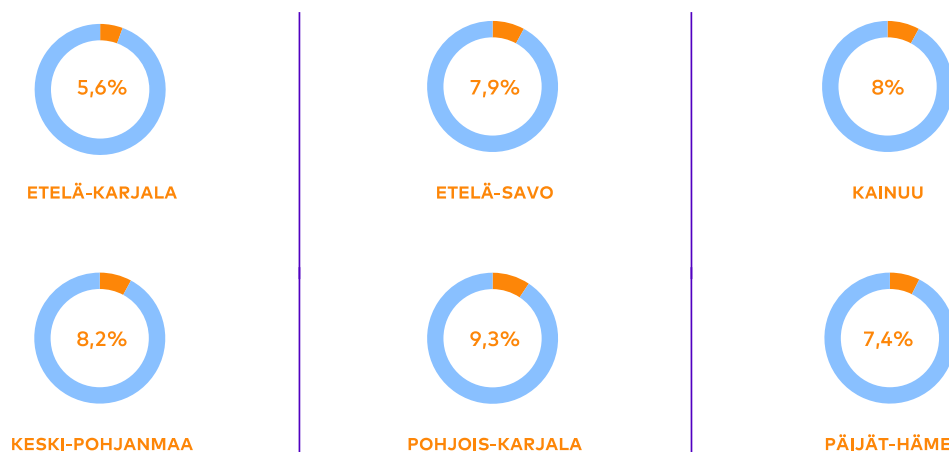
Kuntien välinen yhteistyö on muutamia poikkeuksia lukuun ottamatta vielä aluillaan. Useimmissa selvityksen kohteena olleissa maakunnissa kuntien välinen yhteistyö on ollut melko vähäistä. Haastatteluissa raportoitiin, että yhteistyö on kuitenkin lisääntymässä, ja esimerkiksi Etelä-Karjalassa kunnat hiovat yhdessä toimintamallejaan jatkuvasti.

3.2 Tehostetun palveluasumisen nykytila ja linjaukset

Tehostetussa palveluasumisessa asuvien osuus vaihtelee maakunnittain ja kunnittain. Vuoden 2016 lopussa tehostetun palveluasumisen piirissä olevien osuus yli 75-vuotiaista vaihteli noin viiden ja kymmenen prosentin välillä selvityksen kohteina olevissa maakunnissa. (Kuva 1)

Suhteessa vähiten ikääntyneitä tehostetun palveluasumisen piirissä oli Etelä-Karjalassa, missä osuus oli 5,6 prosenttia. Eniten tehostettua palveluasumista oli Pohjois-Karjalassa, missä osuus oli 9,3 prosenttia. Muissa maakunnissa osuus oli 7-8 prosentin tuntumassa. Koska useimmilla maakunnilla on ollut tavoitteena vähentää tehostetun palveluasumisen määrää, tämänhetkiset luvut ovat todennäköisesti alla esitettyjä pienempiä.

TEHOSTETUSSA PALVELUASUMISESSA OLEVIEN OSUUS YLI 75-VUOTIAISTA VUODEN 2016 LOPUSSA

Lähde: Sosiaalihuollon hoitoilmoitusrekisteri (THL)

Kuva 1. Tehostetussa palveluasumisessa olevien osuus yli 75-vuotiaista henkilöistä.

Kaikkien maakuntien tavoitteena on tilanteesta riippuen joko vähentää tehostetun palveluasumisen piirissä olevien osuutta tai olla lisäämättä sitä. Missään kuntayhtymässä

ei selvityksen tekohetkellä ollut pulaa tehostetun palveluasumisen paikoista. Useimmissa maakunnissa paikkoja on tyhjillään. Päijät-Hämeessä paikkoihin on hieman jonoa, mutta sielläkin asiakkaat pääsevät tehostetun palveluasumisen piiriin palvelulupauksen määräämän ajan puitteissa.

3.3 Maakuntien/kuntayhtymien strategiat

Myös maakuntien strategiataason valmistautumisessa on vaihtelua. Selvityksen tekohetkellä muutamalla maakunnalla on laadittuna tai laadinnassa erikseen ikääntyneiden asumiseen liittyvä strategia, jossa asumista ja palvelutarvetta sekä tavoitteita tarkastellaan maakunnallisesti. Maakunnallinen ikääntyneiden asumista (mkl. palveluasumista) käsittelevä strategia oli Eksotella sekä Essotella. Etelä-Savossa luotu *Palvelukokonaisuus eteläsavolaiselle ikääntyvälle väestölle vuoteen 2025 -strategiassa* tavoitteeksi on muun muassa otettu esteettömien asuntojen lisääminen sekä kotona asuminen mahdollisimman pitkään. Etelä-Karjalassa *Toimintakykyisenä kotona -strategia* käsittelee ikääntyneiden ohella myös muiden erityisryhmien kotona asumista. Ikääntyneiden suhteen tavoitteiksi on asetettu esimerkiksi laitoshoidon vähentäminen sekä kotona asumisen ja kuntoutuksen tukeminen.

Muutamissa maakunnissa ikääntyneiden asuminen on muutamalla lauseella nostettu esiin maakuntastrategiassa. Näissä strategioissa on esimerkiksi listattu tarvittavia toimenpiteitä esteettömyyden ja asumisratkaisujen yhteydessä. Kaikissa maakuntastrategioissa ikääntyneiden asumiseen ei kuitenkaan ole kiinnitetty huomiota ollenkaan. Ikääntyneiden asumista huomioidaan kuitenkin kuntien omissa maankäytön ja kaavoituksen strategioissa.

3.4 Tulevaisuudessa tarvittavat toimenpiteet

Ensisijainen vetovastuu asumisen kehittämisestä on myös jatkossa kunnissa. Vaikka maakunta vastaisi jatkossa sote-palveluista, asumisen kehitystyö lähtee kuntien kaavoituksen ja maankäytön sekä yhdyskuntasuunnittelun kautta. Jatkossa tarvitaan enenevässä määrin verkostoyhteistyötä ja yhteistyön koordinoitua. Selvityksen haastatteluissa tuotiin esiin, että kunnat ja maakunnat kilpailuttavat enenevässä määrin palveluasumista. Tällä hetkellä yksityiset sotepalveluntuottajat ja rakennuttajat ovat paljon kuntiin yhteyksissä. Jatkossa todennäköisesti yhä suurempi osuus palveluasumisesta on yksityisten toimijoiden tuottamia. Kuntien, maakuntien ja yksityisen sektorin välisen yhteistyön hallittu johtaminen ja koordinoitua on tulevaisuudessa tarpeellista.

Huomioidaan monimuotoisuus asumistarjonnassa ja palveluiden tarjonnassa.

Koska ikääntyneiden joukko on heterogeenistä, tulisi asumismuotojenkin olla monimuotoisia, jotta ne vastaisivat erilaisiin tarpeisiin. Muun muassa ikääntyneiden fyysinen toimintakyky vaihtelee. Suurin osa elää normaalia elämää ja hoitaa asiansa oma-toimisesti, mutta osa tarvitsee vaihtelevissa määrin hoivapalveluja. Lisäksi tulisi kiinnittää huomiota asuinympäristöön. Muun muassa jalkaisin tai rollaattorilla liikkuminen voi tuottaa ikääntyneille haasteita, joten esimerkiksi penkkien riittävä määrä kävelyreiteillä on huomioitava.

Benchmarking ja maakuntien ”kärjet esille”. Esimerkiksi Pohjois-Karjala on onnistunut viemään perhehoidon kehittämisen pisimmälle, ja vastaavasti Etelä-Karjala on parhaiten onnistunut vähentämään tehostettua palveluasumista ja kehittämään kotihoitoa. Parhaita käytäntöjä on tärkeää tuoda esille ikääntyneiden asumisasiota kehitettäessä. Myös kansainvälisistä esimerkeistä on hyvä ottaa mallia, esimerkiksi Hollannissa tehdyt asumiseen liittyvät ratkaisut ovat herättäneet kiinnostusta.

Käsitteistön käyttöä tulee selkeyttää kaikilla tasoilla. Käsitteet, kuten senioriasuminen, yhteisöllinen asuminen ja palveluasuminen menevät usein sekaisin. Haastatteluissa nähtiin, että ammattilaiset käyttävät eri termejä kuvaamaan samaa ilmiötä. Terminologian monimuotoisuuden vuoksi eri ikäasumisen ratkaisuista on haastava viestiä johdonmukaisesti.

3.5 Miten valtio voi tukea kuntia ja maakuntia tulevaisuudessa?

Marraskuussa 2018 järjestetyssä työpajassa pohdittiin, miten valtio voi tukea kuntia ja maakuntia tulevaisuudessa. Alle on koottu työpajassa esiin nostetut toimenpideehdotukset.

Valtion ohjauskeinoja ovat lainsäädännön lisäksi muun muassa kansallisen tason strategian ja yhteistyöverkostojen luonti sekä informaatio-ohjaus. Kansallinen strategia ikääntyneiden asumiseen liittyen voi ohjata kuntien toimintaa ja edistää paikallista ja maakunnallista strategiatyötä.

Ikääntyneiden asumisen kannalta keskeisiä tukia ovat ARA:n myöntämät asuntojen esteettömyyttä edistävät tuet, kuten hissiavustus, esteettömyysavustus sekä avustukset asuntojen korjaamiseen. Valtio voi omalla toiminnallaan edistää kuntien keskinäistä sekä kuntien, maakunnan ja järjestöjen välistä yhteistyötä.

Digitaaliset palvelut ovat tulevaisuudessa keskeisessä asemassa myös ikääntyneiden palvelujen järjestämisessä. Uusien palvelujen, kuten muistiystävällisten kauppojen tai uusien asumisratkaisujen syntymistä voi edistää yhteistyö elinkeinoelämän kanssa.

Miten valtio voi tukea kuntia/maakunta asumisen kehittämisessä tulevaisuudessa? (koonti pienryhmien muistiinpanoista)

- Nykyiset tukimuodot tulisi säilyttää
- Kansallisen tason strategian luominen
- Hallinnonalojen yhdyspinnat ja toimintamallit
- Yhteistyöverkostojen luonti, kunnat nyt monesti aika yksin
- Kuntien valistaminen, jotta tekisivät selvityksen asumisesta
- Rahoitusporkkanat (esim. selvityksiin liittyen)
- ARA:n tuet: 1) Hissivavustus 2) Esteettömyysavustus 3) Avustukset asuntojen korjaamiseen
- palvelu-, seniori- ja tehostettuasukonsepti -> miettiä uusiksi
- Teknologia ja digitalisaatio
- Palvelujen interaatio -> Asiakasohjaus
- Palveluntuottajien verkoston monimuotoisuus ja -tuottajuus
- Valmiita toimintamalleja
- Avustukset tärkeitä tukevana ja ohjaavana elementtinä
- Kansalliset strategiat ohjaamaan kuntien omaa strategiatyötä
- Systemaattisuus järjestötyössä: Tiedotus ja tuki siihen, että järjestöjen kanssa tehdään yhteistyötä, pitkäjänteisyys, jotta päästään hankkeisuuden sudenkuopasta.
- Miten rahoitetaan järjestöjä? Toimiville malleilla ja toiminnoilla pysyvämpi rahoitus?
- Palveluasumisen uudistus, jos tehostettu ei toimi
- Maakunnan avustus esteettömyyteen
- Strategia, tavoitteet
- Yhteistyöverkostot – järjestöt!
- Maakunta/kunta yhteistyö ja työnjako

Mitä muuta valtio voisi tehdä? (koonti pienryhmien muistiinpanoista)

- Kuntia velvoittavaa lainsäädäntöä (esim. korjausneuvonta)
- Toisaalta norminpurkutalkoot
- Signaalia kaupallisille toimijoille, esim. muistiystävällisistä kaupoista
- YM/ARA vielä vahvempi rooli kuntien ja kaupunkien tukemisessa/yhteistyössä
- Yhteistyön vahvistaminen kiinteistöliiton, isännöinti-liiton ja omakotiliiton, kunta-liiton jne kanssa.
- Enemmän sytykkeitä elinkeinoelämälle!
- Selkeä lainsäädäntö asumispalveluun ja asakasmaksuihin -> ohjaa palvelurakenteen muotoutumista

- Digipalvelut: eriarvoisuus ihan siinä, että kaikilla ei ole varaa tietokoneeseen & nettiyhteyteen – oikeus näihin lainsäädäntöön?
- Kaavoitus MRL uudistuksessa
- Muistiystävällinen ja ikäystävällinen kehittämisen tukeminen, esim. tiedonhallinnalla ja toimintamallilla
- Ministeriöiden yhteistyö esteettömyyden edistämiseksi

